

UNIVERSITATEA DE STAT DIN TIRASPOL

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.:373.2.015(043.2)

BOUTBOUL MICHAL

**IMPACTUL MEDIULUI EDUCAȚIONAL ASUPRA EVOLUȚIEI
LINGVISTICE A COPIILOR DIN INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT
PREȘCOLAR OBIȘNUITE ȘI LOGOPEDICE**

SPECIALITATEA 531.01. TEORIA GENERALĂ A EDUCAȚIEI

Autoreferatul tezei de doctor în științe pedagogice

CHIȘINĂU, 2019

Teza a fost elaborată în cadrul Catedrei Psihopedagogie și Educație Preșcolară,
Universitatea de Stat din Tiraspol

Conducător științific:

BOTNARI Valentina, doctor în pedagogie, profesor universitar interimar

Referenți oficiali:

1. PATRAȘCU Dumitru, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar
2. BODORIN Cornelia, doctor în psihologie, conferențiar universitar

Componența Consiliului Științific Specializat D 36.531.01 - 04:

1. SILISTRARU Nicolae, **președinte**, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar
2. MÎSLIȚCHI Valentina, **secretar științific**, doctor în pedagogie, conferențiar universitar
3. GHICOV Adrian, doctor habilitat în pedagogie, conferențiar universitar
4. RACU Aurelia, doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar
5. LUNGU Viorelia, doctor în pedagogie, conferențiar universitar

Susținerea va avea loc la 16 aprilie 2019, ora 14⁰⁰ în ședința Consiliului Științific Specializat D 36 531 .01-04 din cadrul Universității de Stat din Tiraspol, blocul 1, sala 108, str. Gh. Iablocikin, 5, or. Chișinău, MD-2069.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică, pagina Web a Universității de Stat din Tiraspol (www.ust.md) și la pagina web a ANACEC (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la 15 martie 2019.

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat,

MÎSLIȚCHI Valentina, doctor în pedagogie, conferențiar universitar _____

Conducător științific,

BOTNARI Valentina, doctor în pedagogie, profesor universitar interimar _____

Autor,

BOUTBOUL Michal _____

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Evoluția lingvistică a copilului reflectă particularitățile mediului educațional din care face parte. Mediul educațional constituie ansamblul imboldurilor care are impact substanțial asupra formării personalității copilului, integrând particularitățile sociale, culturale, politice etc.. Educația lingvistică a personalității în devenire prezintă o prerogativă a politicilor educaționale actuale din diverse state [43]. Copiii cu deficiențe de limbaj, conform datelor Serviciului de Consiliere Psihologică al Ministerului Educației din Israel din 2006, sunt plasați în categoria copiilor cu dificultăți tipice în domeniul limbajului: dezvoltarea cu întârziere a limbajului propriu-zis și alte probleme, de exemplu -dezvoltarea lentă a vocabularului.

Copiii care sunt diagnosticați cu deficiență de învățare, inclusiv deficiență de limbaj, constituie 10% din întreg contingentul de copii de vârstă preșcolară [20, p.63]. Printre acestea se identifică un număr semnificativ de copii la care se atestă deficiențe de învățare și limbaj ce sunt calificate ca și deficiențe specifice de limbaj (S.L.I.). Totodată indicii inteligenței non-verbale ai copiilor cu deficiență de limbaj sunt corelați cu standardele de vârstă, indicând o inteligență obișnuită în raport cu vârsta lor cronologică, în timp ce indicii verbali sunt mai scăzuți, existând o diferență de cel puțin 17 puncte între IQ-ul verbal și IQ-ul execuțional [27, p.160].

Atât sistemele educaționale din Israel cât și cele din Republica Moldova acordă o atenție deosebită principiilor și standardelor de integrare. Printre standardele semnificative axate pe promovarea politicii de integrare, menționăm: sporirea implicării active a educatoarelor din grădinițele obișnuite, asigurarea unei supravegheri atente a procesului educațional organizat în mediile educaționale firească și logopedică, optimizarea cooperării constructive între formatorii și formabilii din cele două medii educaționale [4;11;42].

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. Problema educației lingvistice a personalității în curs de dezvoltare ca o dimensiune de top a educației este abordată de diverși factori de decizie politică din Israel [42], precum și de către cercetători de valoare din pedagogia mondială [43]: Bissex G.L. [21, p.409]; Bodorin C.[3]; Botnari V. [1, 2, 4]; Cemortan S. [5]; Cuznețov L. [9, p.249]; Ghicov A. [10]; Korat O. & Shamir A. [26, p.110-124]; Levin I., Korat O., Amsterdamer P. [28, p.389-419]; Mislîțchi V. [11, p.185-191]; Pâslaru Vl.; Patrașcu D. [12]; Snow C.E., Teale W. & Sulzby E. [18, p.36]; Van Kleeck A. & Schuele C.H. [29, p.13-31]; Silistraru N. [14,15].

Populația de copii cu deficiențe de limbaj din Israel este instituționalizată în grădinițe obișnuite în care se implementează metoda literației firești, precum și în grădinițe logopedice.

Preșcolarii cu deficiențe de limbaj care frecventează grădinițele obișnuite se află în cea mai mare parte a zilei în mediul semenilor cu dezvoltare lingvistică normală, fiind astfel în mod

firească nevoie să se confrunte cu dificultățile personale de limbaj care se evidențiază comparativ cu progresul lingvistic al primilor. S-a constatat că dificultățile de limbaj ale preșcolarilor au un rol central în prezicerea dificultăților în dobândirea citirii la școală și creșterea riscului de deficiență a învățării.

În acest context, se conturează importanța remedierii cât mai deficiențelor de limbaj la copii, precum selectarea și transpunerea în cele mai relevante medii educaționale: formale, nonformale, informale.

În șirul celor expuse anterior, menționăm faptul că diverși autori atât din Israel, Feuerstein R. [22]; Klein P.S. [25]; Rom A., Zur B., Kreiser V. [20, p.62-64]; Tal K. [36]; Walden Z. [20, p.62-64], din Moldova Silistraru N. [14,15]; din Rusia Выготский Л.С. [30] și din SUA Ravid D. [20, p.62-64], Van Kleeck A.[29] și Bruner J.S. [39, p.4]; Morais J. [20, p.62-64], Vestul Europei, au subliniat importanța familiei ca mediu educațional informal având o valoare centrală în dezvoltarea limbajului la copil de la stadiile incipiente de achiziție a limbii și de-a lungul dezvoltării copilului. Aceste rezultate investigaționale sunt valorice în cadrul cercetării actuale în procesarea modelului și a programului de intervenție ulterior.

Problema provocărilor specifice pe care le întâmpină copiii cu deficiențe lingvistice a fost investigată de Potter și Rom [35, p.8-10].

Problema continuității în formarea competențelor lingvistice ale preșcolarilor cu dezvoltare lingvistică normală a fost abordată de către cercetătorii: Botnari V. [1,2,4]; Mîslițchi V. [11, p.185-191]; Levin A. [34]; Tal K. [36, p.10-15]. Studiile date scot în evidență faptul, că preșcolarii cu dificultăți lingvistice se confruntă chiar cu mai multe provocări decât cele așteptate, deoarece ei traversează mediul educațional familiar, al grădiniței, ulterior mediul școlar cu exigențele suplimentare respective.

Problema impactului mediului asupra dezvoltării copiilor per ansamblu a fost abordată de Feuerstein R., Rand Y., Hoffman M.B. [22]; Klein P.S. [25]; Выготский Л.С. [30]; Silistraru N. [14,15]; Tal K. [36, p.10-15].

Odată cu înmatricularea în clasa întâi și cu debutul învățării formale a citirii și scrierii în școală, copiii cu deficiențe de limbaj se confruntă cu multe bariere și probleme în achiziția citirii, comparativ cu colegii lor de clasă. Pe de altă parte, copiii cu deficiență de limbaj care frecventează o grădiniță logopedică se află în majoritatea orelor din zi printre copii cu dificultăți similare. Ei achiziționează mecanismele citirii și scrierii treptat, în mare parte individual prin metoda fonetică analitico-sintetică. Ca urmare a cercetării prezente, reiese de fapt, că acești copii ajung, în marea lor majoritate, în clasa întâi a instituției obișnuite când ei doar „aproape citesc”, citirea, fiind mecanică, iar dificultatea de înțelegere a textului scris persistând ca și la nivelul

fazei inițiale – comprehensiune redusă și percepție distorsionată a mesajului. O parte semnificativă a copiilor cu deficiență specifică de limbaj nu ating nivelul de limbaj al colegilor lor și la o vârstă mai mare. Între 30% și 60% din copii continuă să înregistreze dificultăți în diverse domenii ale limbii la vârsta școlară și chiar la vârsta maturității [13, p.62]. De fapt, o pedagogie centrată pe copil este benefică pentru toți cei care studiază în condiții obișnuite, atât copiii cu dezvoltare conformă vârstei cât și cei cu nevoi speciale [25, p.100].

Oferirea unei terapii logopedice adecvate, însă, nu este posibilă în anumite situații, cum ar fi mediile precare economic, unde copiii nu se află în supravegherea unui terapeut sau logoped, astfel încât educatorul prezintă singura instanță educațională, respectiv cel care are studii adecvate în domeniul consilierii familiale cât și în acordarea sprijinului pentru remedierea limbajului deficient al copilului.

Menționăm că analiza preliminară a domeniului actualei cercetări a atestat o contradicție certă între legislația actuală a Ministerului Educației din Israel care permite, de fapt, părinților să aleagă contextele educaționale ale propriilor copii, fie acestea sunt grădinițe logopedice sau grădinițe obișnuite [44], și lipsa acută de resurse concrete de adaptare practică a fiecăruia dintre aceste medii educaționale pentru dezvoltarea competențelor lingvistice, de citire și scriere la copiii preșcolari cu deficiențe de limbaj.

Contradicția dintre necesitatea realizării scopurilor Ministerului Educației din Israel ce vizează incluziunea preșcolarilor cu tulburări de limbaj și lipsa unor recomandări argumentate privind contextul educațional adecvat pentru dezvoltarea competențelor lingvistice, de citire și scriere ale preșcolarilor cu deficiențe de limbaj a conturat **problemei cercetării**: Care este impactul mediului educațional firesc și special asupra asigurării progresului în dezvoltarea lingvistică a preșcolarilor cu deficiențe de limbaj?

Scopul cercetării constă în fundamentarea teoretică, elaborarea și validarea experimentală a Modelului pedagogic de valorificare a mediului educațional firesc în facilitarea evoluției lingvistice a preșcolarilor cu deficiențe de limbaj.

Obiectivele cercetării:

1. Identificarea potențialului mediului educațional formal, nonformal și informal în dezvoltarea lingvistică a personalității în devenire.
2. Caracterizarea particularităților evoluției lingvistice a copiilor preșcolari.
3. Diagnosticarea nivelului dezvoltării lingvistice a copiilor preșcolari instituționalizați în grădinițe de copii obișnuite și logopedice.
4. Constatarea experiențelor educaționale existențiale de asigurare a progresului lingvistic a copiilor cu deficiențe de limbaj în contextul mediilor educaționale firești și speciale.

5.Elaborarea și validarea experimentală a Modelului pedagogic de valorificare a mediului educațional firesc în facilitarea evoluției lingvistice a preșcolarilor cu deficiențe de limbaj.

6.Interpretarea rezultatelor experimentale, deducerea concluziilor și elaborarea recomandărilor practice.

Metodologia cercetării științifice. *Metodele de cercetare teoretică:* analiza și sinteza teoretică, analiza tipologică, sistematizarea și clasificarea conceptelor teoretice. *Metodele de cercetare empirică:* experimentul pedagogic, chestionarea, testarea. *Metodele statistico-matematice de prelucrare a datelor.* Instrumente de cercetare: testul Gorelnik, testul de evaluare a literației emergente după Tuval și Ziller, testul de evaluare a nivelului scrierii după Doitch (cunoașterea denumirilor literelor și a relațiilor literă-sunet), testul de conștientizare fonologică a lui Katzenberger.

Noutatea și originalitatea științifică constă în fundamentarea demersurilor conceptuale deduse din analiza abordărilor semnificației mediului educațional pentru evoluția personalității la stadiile timpurii de formare, implicit ascensiunea lingvistică; identificarea specificului valorizării principiilor educației constructiviste în dezvoltarea lingvistică a copiilor cu deficiență de limbaj în contextul grupului social de semeni cu dezvoltare lingvistică conformă vârstei.

Problema științifică importantă soluționată în teză constă în identificarea mediului educațional optim care poate facilita progresul dezvoltării lingvistice a copiilor preșcolari cu deficiență de limbaj.

Semnificația teoretică a lucrării a cercetării rezidă în:

- Fundamentarea epistemologică a demersului de valorificare a mediului educațional în asigurarea evoluției lingvistice a copiilor cu deficiențe de limbaj.
- Elaborarea unui sistem de indicatori pentru evaluarea nivelului dezvoltării lingvistice și a identificării deficiențelor de limbaj la copiii de vârstă preșcolară.
- Fundamentarea Modelului pedagogic axat pe valorificarea mediului educațional firesc în remediarea deficiențelor de limbaj la preșcolari.
- Determinarea principiilor semnificative pentru direcționarea monitorizării dezvoltării lingvistice a copiilor în medii educaționale obișnuite și speciale.

Valoarea aplicativă a lucrării:

- Elaborarea Modelului pedagogic de valorificare a mediului educațional firesc în facilitarea evoluției lingvistice a preșcolarilor cu deficiențe de limbaj.
- Elaborarea și validarea în baza Modelului pedagogic a Programului experimental.

- Elaborarea în baza rezultatelor cercetării experimentale a recomandărilor pentru cadrele didactice din învățământul preșcolar privind avantajele mediului educațional, atât pentru copiii cu deficiență de limbaj, cât și pentru cei cu evoluție lingvistică conformă vârstei.
- Oferirea conținuturilor pentru disciplinele cursurilor de formare continuă a cadrelor didactice din învățământul preșcolar și primar din Israel și Republica Moldova.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

1. Mediul educațional firesc prezintă un context facil pentru interrelaționarea preșcolarilor ce atestă deficiențe de limbaj cu semenii ce dețin dezvoltarea lingvistică normală, fapt ce incită la primii să tindă a fi „egal între egali”, să se implice într-o competiție nedeclarată, să-și valorifice maximal eforturile, să imite covârșnicii și să ateste progres evident în dezvoltarea lingvistică proprie.
2. Valorificarea simultană a potențialului mediului educațional formal, nonformal și informal conduce la atingerea expectanțelor vizate de principiile educației constructiviste.
3. Modelul pedagogic de valorificare a mediului educațional firesc în facilitarea evoluției lingvistice a preșcolarilor cu deficiențe de limbaj implică interconexiuni relevante derivate din prioritățile educației moderne, demonstrând plenar valoarea educațională a acestuia.
4. Introducerea treptată și monitorizată a metodei pregătirii perceptuale tradiționale în cadrul instituțiilor preșcolare obișnuite este benefică atât pentru copiii cu deficiențe de limbaj, cât și pentru copiii cu dezvoltarea lingvistică normală.
5. Conceptualizarea strategiilor de formare a abilităților de literație pe baza reperelor epistemologice și praxiologice asigură o abordare complexă a procesului de ghidare de către educatori și părinți a evoluției lingvistice a preșcolarului.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele științifice ale prezentei cercetări au fost aplicate: în activitatea instituțiilor preșcolare experimentale, perioada anilor 2012-2015; în procesul activităților instructiv-educative desfășurate de autorul studiului; în cadrul cursurilor și workshopurilor de formare profesională continuă a cadrelor didactice din grădinițele obișnuite și logopedice organizate la Centrul de Leadership Uman din Israel în perioada 2014-2015.

Aprobarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării științifice au fost raportate și discutate în cadrul ședințelor Catedrei Psihopedagogie și Educație Preșcolară, UST, RM, conferințelor științifice naționale și internaționale (Conferința internațională Alba-Iulia, Universitatea „1 Decembrie 1918”, 2013. Fifth Conference of Da-Gan, Ministry of Education, Israel. Ramat-Gan: Bar-Ilan University, 2012. Conferința științifică internațională. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2013. Conferința științifico-practică națională cu participare

internațională. Chișinău, Universitatea de Stat din Tiraspol, 2017) și reflectate în publicațiile revistelor științifice și culegerilor din Republica Moldova, România și Israel.

Publicațiile la tema tezei. Conținutul esențial al tezei a fost reflectat în 9 lucrări științifice, dintre care 3 articole sunt în reviste științifice atestate în Registrul Național al revistelor de profil de categoria C, 1 articol a fost publicat în materialele conferințelor științifice internaționale (peste hotare) și 1 articol în materialele conferinței științifice internaționale care a avut loc în Republica Moldova, 1 articol a apărut în materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională și 3 articole au fost publicate în format electronic.

Volumul și structura tezei. Lucrarea se constituie din adnotare (în limba română, rusă, engleză), abrevieri, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie (216 titluri), 17 anexe. Volumul tezei constituie 131 pagini text de bază, 8 tabele, 5 figuri.

Cuvinte cheie: Mediul educațional, mediul educațional firesc, copii de vârstă preșcolară, instituție de învățământ preșcolar obișnuită, instituție de învățământ preșcolar logopedică, dezvoltare lingvistică, copii cu deficiențe de limbaj, literația, predarea mediată, medierea pentru intenție și reciprocitate, constructivism, medierea formării capacității, conștientizarea fonologică, metoda pregătirii perceptuale, literația emergentă, scrierea, citirea, cunoașterea literelor, parteneriat cu părinții și comunitatea.

Lista abrevierilor: Et al. – „and others” in Latin, Etc. – et cetera, a Latin expression meaning „and other things”, IQ – Intelligence quotient, IRA – International Reading Association, M – Mean, NAEYC – National Association for the Education of Young Children, NJCLD – National Joint Committee on Learning Disabilities, SD – Standard Deviation, S.L.I – Specific Language Impairment, TV – Television.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** este prezentată actualitatea și importanța problemei, se conturează problema cercetării, se formulează scopul și obiectivele lucrării; este prezentată noutatea științifică a rezultatelor, se argumentează importanța teoretică și valoarea formativă a cercetării, sunt specificate principalele rezultate investigaționale. Partea introductivă finalizează cu sumarul compartimentelor tezei.

În Capitolul 1 - **Potențialul mediului educațional pentru facilitarea evoluției lingvistice a copiilor cu deficiențe de limbaj**, se analizează cele mai relevante concepții, teorii, principii ale valorii mediului educațional, abordările teoretice cu referire la potențialul formativ al mediului educațional și formele acestuia din perspectiva dezvoltării lingvistice a copiilor de vârstă preșcolară. Au fost examinate reperatele epistemologice și praxiologice ale strategiilor de predare și achiziție a abilității de a scrie, procesul complex de predare-învățare a citirii la copii,

identificând abilitățile de bază pe care le solicită procesarea fonetică, conștientizarea existenței limbii scrise și utilizarea limbii vorbite.

Mediul fizic este considerat drept un important factor determinant al modelelor de viața socială, tendința numită adesea determinism de mediu. Mediul firesc în ciuda semnificației sociologice potențiale ca teritoriu în care se realizează acțiunea umană și ca obiect modificat de agentul uman, a apărut în gândirea sociologică mai mult în contextul analizei relației: ereditate versus mediu. Cercetările UNESCO dezvoltă, în acest sens, teza transformării progresive a mediului social într-o „cetate educativă” [apud. 7]. În viziunea lui N.Silistraru mediul educațional începe acolo, unde are loc întâlnirea educatului cu educabilul [14]. Deschiderea pedagogică a mediului spre educație angajează capacitatea acestuia de structurare instituțională a activităților sale orientate în direcția formării-dezvoltării personalității umane. În această accepție, „pe pozițiile sale superioare: la nivelul componentelor sale socio-culturale și a derivatelor ei socio-comunicative, mediul se prelungește în educație, se unifică cu educația” [7]. Mediul educațional determină climatul psihosocial necesar pentru crearea condițiilor destinate și permissive de inter/relaționare și de susținere reciprocă, condiții securizante pentru producerea dialogului și a comunicării, favorizarea reflecției personale și colective, acceptarea și respectarea diferențelor dintre indivizi, transparența în comunicare, atitudinea empatică, respectarea eticii comunicaționale (a asculta activ și interactiv, a fi atent la intervențiile altora, a respecta opiniile altora, a valoriza o luare de cuvânt, a fi tolerant etc.), asigurarea unui echilibru între atmosfera competițională și cea cooperantă.

Mediul educațional se reprezintă prin trei forme de influențare educativă: informală (reprezintă totalitatea influențelor educative nesistematice, neorganizate, nesubordonate unor obiective și finalități explicite, care se exercită asupra individului), formală (reprezintă ansamblul acțiunilor sistematice și organizate, proiectate și desfășurate în instituții specializate, urmărind finalități explicite, cu scopul formării și dezvoltării personalității umane) și nonformală (reprezintă ansamblul influențelor educative structurate și organizate într-un cadru instituționalizat dar desfășurate în afara sistemului de învățământ) [41]. În opinia savantului N.Silistraru familia (ca instituție educațională informală) reprezintă primul mediu de viață al copilului. Dezvoltarea copilului în familie se impune a fi apreciată „deci, prin atmosfera unică în felul ei, a climatului afectiv și educativ pe care acest mediu îl creează [15, p.6-8]. Un exemplu de educație informală este atunci când copiii mici învață să vorbească. Cercetările privind reușita școlară utilizează frecvent teste de performanță lingvistică („raportul Coleman” în S.U.A. sau „raportul Plowden” în Marea Britanie [16] și pun în evidență performanțele diferențiate ale

copiilor proveniți din categorii socio-profesionale diferite. N. Silistraru constată că după familie, ca tip formal al educației este mediul instituționalizat (creșa, grădinița) care oferă prima experiență de viață a copilului în societate. Aici, copilul ia cunoștință cu activități și obiecte care-l stimulează dorința pentru investigație și acțiune, îl provoacă să se exprime și îi propune angajarea în relațiile sociale de grup. Educația este procesul prin care se realizează formarea și dezvoltarea personalității umane. Ea constituie o necesitate pentru individ și pentru societate [15,p.8]. Personalitatea umană este așa cum o solicită grupul social, în care aceasta se dezvoltă. De exemplu, în societățile primitive, societatea fiind nediferențiată, și personalitatea este nediferențiată. Însă, pe măsura evoluției societății, odată cu diferențierea continuă influențată de diviziunea muncii și diferențierea valorilor, personalitatea începe să se desprindă de grup și devine tot mai independentă. Se poate vorbi de un maximum de dezvoltare în societățile moderne în care se pot observa personalitățile cele mai distincte și mai autonome. Acestea nu sunt altceva decât produsul evoluției sociale. Personalitatea este considerată de unii ca o intersecție de cercuri sociale [6]. Așadar, mediul social care perpetuează valorile acumulate de umanitate și are, incontestabil, valențe educative, oferă personalității contexte facile de învățare. Atestăm în teoria constructivismului principiile educației constructiviste, care abordează conceptul relativ nou de învățare ca și competență, considerând că competența de a învăța reprezintă un mega rezultat educațional valoros [2]. Monitorizarea învățării copiilor ar atinge cote înalte dacă pedagogul s-ar axa pe principiile constructivismului și anume: principiul autonomiei și al individualizării/personalizării, principiul învățării contextuale, principiul învățării prin colaborare, principiul priorității evaluării formative. Principiile nominalizate enunță teze normative valorice pentru învățare per ansamblu, însă valide și pentru învățarea competențelor lingvistice, de citire și scriere.

Analiza științifică a lucrărilor scrise ale copiilor mici care nu au beneficiat de prestație educațională sistematică în achiziționarea citit-scrisului au permis cercetătorilor care au realizat cercetări asupra copiilor ce dețineau diferite limbi (engleză, spaniolă, ebraică) să deducă concluzia precum că stadiile dezvoltării generale pot fi regăsite și în stadiile însușirii scrisului alfabetic [21, p.408; 28, p.401]. În actele legislative din Israel, dar și în lucrările savanților se atestă conceptul de literație. Termenul „literație” se bazează pe abordarea holistică post-modernă care interpretează însușirea citirii și scrierii ca un proces semnificativ de învățare ce include aspectele "ע"מ"ר": inițialele pentru conceptele relevante: „erech” – valori, „meuravuth” – implicare și „relevantiuth” – relevanța [42]. Noțiunile de literație și alfabetizare au conotații semantice univoce. Similitudinea între noțiunile de literație și alfabetizare este confirmată și în documentele de politici educaționale din Israel care vizează Strategiile Educației axate pe

dezvoltarea limbajului și a comunicării, a vorbirii coerente, lexicului, formarea structurii gramaticale și a culturii sonore a vorbirii, a citirii și scrierii.

În Republica Moldova, revizuirea curriculară a învățământului general din 2010 s-a axat pe includerea conceptului de competență, începând de la competențe-cheie (sub formă de cunoștințe, abilități și atitudini adecvate fiecărui context), vizate de documentele europene, până la competențe specifice ale disciplinelor școlare [8; 13, p.17]. Achiziția oficială a literației se realizează în școală prin învățarea formală a abilității de a citi și a scrie, dar se știe că literația emergentă, care semnifică evoluția percepției rolului scrierii se dezvoltă la o vârstă foarte fragedă fără nici o instruire oficială în special într-un mediu care abundă în material scris. Comportamentul verbal încadrează dezvoltarea culturii vorbirii, capacității de a comunica, îmbogățirea vocabularului, formarea culturii fonice, a corectitudinii gramaticale [5, p.8-12].

Un alt aspect semnificativ în dezvoltarea abilităților precoce de literație este mediul educațional, inclusiv și cel familial în care crește copilul. Prin analiza epistemologică a procesului instructiv-educativ s-a constatat că activitatea cu copiii mai mici necesită adaptarea adecvată a metodologiei la particularitățile individuale ale copiilor. În Statele Unite, de exemplu, organismele oficiale precum NAEYC (Asociația Națională pentru Educarea Copiilor Mici) și IRA (Asociația Internațională a Cititului) [19, p.59] detaliază modul în care competențele de învățare și scriere ar trebui predate, într-un mod care corespunde dezvoltării copiilor. Învățarea cititului și scrisului este un proces interactiv. Departamentul Educației Preșcolare din cadrul Ministerului Educației în Israel, a adoptat instrucțiunile NAEYC și IRA [19, p.59] așa cum au fost expuse în Raportul Levin, publicat în august 2001.

Analiza evoluției abordărilor referitoare la impactul mediului asupra pregătirii generale a copilului către școlară, în special formarea competenței „de a învăța să înveți”, precum, și pregătirea pentru deținerea literației, ne-au scos în evidență preocupările cercetătorilor cu privire la factorii care influențează premisele citirii și scrierii. A.Gezel menționează că pregătirea specială către școală este condiționată de nivelul maturizării neuro-psihoice a copilului și pregătirii generale a acestuia către școală [39].

Adeptii conceptului dat au extins opinările, remarcând faptul că „maturitatea școlară” depinde și de experiența autentică pe care o deține copilul, de ritmul propriu în evoluția ontogenetică generală menționând totodată că particularitățile enunțate trebuie luate în calcul în procesul educațional [24].

La debutul secolului XX pedagogii valorificau cu prioritate metoda pregătirii perceptive în formarea premizelor literației. În anii 30-40 ai secolului trecut, odată cu inventarea testelor de identificare a nivelului de pregătire a copilului pentru școală s-a reconceptualizat metodologia

pregătirii copiilor pentru însușirea citit-scrisului, menționându-se ca importante următoarele achiziții: vocabularul, abilitatea de copiere, percepția vocală, diferențierea auditivă, percepția vizuală și percepția vizual-motorie. În acest context atât cercetătorii, cât și practicienii, au reflectat mai profund asupra variilor factori cu impact asupra evoluției lingvistice a copiilor. Ca un factor de top a fost evidențiat mediul educațional, astfel, fiind instituit serviciul logopedic în anumite instituții de învățământ, dar, totodată, o parte din copii nu profitau de acest serviciu. Au fost revizuite conținuturile curriculare cu referire la pregătirea către citit-scris, precum și metodele de pregătire, implicit de formare a literației [11; 20, p.63].

În urma analizei literaturii am decis că în studiul dat se va utiliza metoda de învățare mediată și metoda pregătirii perceptivă care vor fi implementate în instituțiile preșcolare obișnuite și cele logopedice pentru dezvoltarea și pregătirea copiilor pentru școală. Rezultatele obținute ne vor ajuta să găsim tangențele în implementarea metodelor nominalizate.

În capitolul 2 - **Cercetarea experimentală a dezvoltării lingvistice a copiilor din diferite medii educaționale** - sunt redate rezultatele investigației, privind dezvoltarea lingvistică inițială a copiilor de vârstă preșcolară din instituțiile de învățământ preșcolar obișnuite și logopedice.

Tabelul 2.1. Caracteristica eșantionului implicat în experiment

Lotul experimental (cu intervenție)			Lotul de control (fără intervenție)		
Instituții de educație timpurie logopedice	Instituții de educație timpurie obișnuite		Instituții de educație timpurie logopedice	Instituții de educație timpurie obișnuite	
copii cu deficiențe de limbaj	copii cu deficiențe de limbaj	copii cu dezvoltare lingvistică normală	copii cu deficiențe de limbaj	copii cu deficiențe de limbaj	copii cu dezvoltare lingvistică normală
N1	N2	N3	N4	N5	N6
N=50	N=50	N=50	N=50	N=50	N=50
150			150		
300					

În studiul dat au fost valorificate cinci instrumente de cercetare. Pentru diagnosticarea nivelului deținerii limbajului și specificarea dificultăților de limbaj ale copiilor a fost aplicat Testul Goralnik. Celelalte patru instrumente de cercetare au fost utilizate pentru: evaluarea literației emergente, examinarea nivelului scrierii, diagnosticarea nivelului de conștientizare fonologică, estimarea nivelului de cunoaștere și recunoaștere a literelor.

Propunem în continuare descrierea instrumentelor de cercetare:

1. Testul pentru diagnosticarea nivelului limbajului după Goralnik E. [32]. Instrumentul permite evaluarea nivelului limbajului copilului examinat în comparație cu cel al semenilor acestuia.

Conținutul testului este împărțit în 6 subteste: subtestul de vocabular, subtestul de pronunție, subtestul de înțelegere, subtestul de imitație, subtestul de expresie, subtestul povestirii. Itemii au fost axați pe examinarea diferitor dimensiuni ale comportamentului lingvistic: fonologică, morfologică, sintactică, semantică și pragmatică. Testul permite identificarea la copii a dificultăților specifice de limbaj.

2. Testul de evaluare a literației emergente după Tuval H. și Ziller I. [37]. În instrumentul dat se conțin 23 de itemi axați pe stabilirea nivelului comprehensiunii, „conceptualizării a ceea ce este scris într-o carte”. Sarcinile permit identificarea nivelului de independență a copilului în citirea unei cărți, în special, ce poate face, în acest sens, copilul singur și ce face cu sprijinul adultului. Rezultatele obținute permit estimarea „zonei proxime de dezvoltare” a copilului [37]. Itemii instrumentului sunt grupați și raliați la elementele structurale ale literației: întâlnirea cu o carte; tranziția de la ordinea cronologică la ordinea specială; juxtapunerea cuvântului citit/rostit și cuvântului scris; cunoașterea semnelor de punctuație; cunoașterea structurii și a regulilor limbii; distincția între forma scrisă și script; opinia critică asupra mesajului operei; strategia demarării citirii.

3. Testul pentru examinarea nivelului scrierii după Doitch E. [31]. Testul este conceput pentru evaluarea premiselor competenței de scriere la preșcolari. Instrumentul a inclus itemi care solicitau scrierea a șase perechi de cuvinte. Fiecare pereche a cuprins același cuvânt la singular și plural. Subiectul examinat a primit calificativul în funcție de nivelul scrierii și al comprehensiunii celor scrise la momentul executării sarcinii. Rezultatele testului au fost comparate cu estimările oferite de către educatori și părinți în conversațiile individuale cu aceștia, fapt ce a permis validarea calificativului atribuit copilului.

4. Testul pentru cunoașterea denumirilor literelor și a relațiilor literă-sunet. Acest test a fost conceput de cercetător în acest studiu cu scopul de a examina recunoașterea și identificarea literelor de către copil. În acest test, subiecților examinați li s-au prezentat cartonașe cu toate literele alfabetului ebraic. Copilul a primit sarcina de a numi litera și sunetul codificat în litera respectivă. Prin aplicarea instrumentului dat subiectul examinat a primit un scor cumulativ pentru recunoașterea corectă a literelor și sunetelor.

5. Testul de conștientizare fonologică – Diagnosticul lui Katzenberger, un ansamblu de 19 itemi pentru evaluarea limbajului preșcolarilor [33]. Testul examinează următoarele dimensiuni ale conștientizării fonologice: recunoașterea unei unități de deschidere, determinată prin șapte itemi; recunoașterea unei unități particulare, stabilită prin alți șapte itemi; izolarea consoanei deschise, estimată prin 5 itemi. Fiecare copil a primit un scor final în baza sumei punctelor obținute pentru răspunsurile corecte.

Prin cercetarea dată am determinat dacă există diferențe în realizările copiilor cu deficiență de limbaj din instituția preșcolară logopedică și ale copiilor cu deficiență de limbaj din instituția preșcolară obișnuită; dacă copiii cu deficiență de limbaj din grădinița logopedică au o performanță mai scăzută decât semenii lor din grădinița obișnuită în legătură cu literația spontană (literația emergentă) și dacă ei au obținut rezultate mai bune la scrierea, recunoașterea literelor și conștientizarea fonologică. Diferențele în realizări au fost examinate prin comparație cu preșcolarii care nu au fost diagnosticați cu deficiență de limbaj (copiii cu dezvoltare lingvistică normală) și care corespund exigenței standardului în dezvoltarea literației la vârstă dată.

În urma aplicării testului Goralnic a fost estimat limbajul copiilor fără și cu deficiențe de limbaj din instituțiile preșcolare obișnuite și logopedice, care a permis distribuirea subiecților în două grupuri în funcție de rezultate: un grup de copii cu deficiență de limbaj și copii cu dezvoltare lingvistică normală (fără deficiență de limbaj).

Merită menționate unele concluzii comparative cu privire la datele inițiale ale experimentului constatativ. Desigur, nu s-au detectat diferențe semnificative între rezultatele inițiale ale subiecților din grupurile experimental și de control. S-au constatat diferențe semnificative între rezultatele atestate de către subiecți: copiii cu dezvoltare lingvistică conform vârstei din grădinița obișnuită au atestat scoruri semnificativ mai mari în toate testele, comparativ cu copiii cu dificultăți lingvistice din grădinița obișnuită și cei din grădinița logopedică. Cele două grupuri de copii cu deficiențe lingvistice nu s-au deosebit una de cealaltă.

Evaluarea abilității inițiale de a scrie a unui copil mic înainte de începerea scrierii formale a fost desfășurată în baza aplicării testului Doitch. Copiii cu deficiență de limbaj, care frecventează grădinița logopedică, au demonstrat rezultatele mai bune în recunoașterea literelor, în special la nivel de scris, comparativ cu preșcolarii atestați cu deficiență de limbaj care frecventează grădinița obișnuită, demonstrând același nivel la variabila evaluată comparativ cu preșcolarii din instituțiile preșcolare obișnuite. Copiii cu deficiență de limbaj care frecventează grădinița logopedică au demonstrat nivelul conștientizării fonologice comparativ identic cu preșcolarii cu deficiență de limbaj din grădinița obișnuită. Copiii cu deficiență de limbaj din grădinița logopedică și cei din instituția preșcolară obișnuită au manifestat aproape același nivel în conștientizarea fonologică ca și copiii cu dezvoltarea lingvistică normală.

Experiențele pedagogice existențiale axate pe valorificarea mediului educațional în educația lingvistică a preșcolarilor sunt focusate pe formarea la copil a capacității de a distinge desenul de scris, în exersarea scrisului poate fi valorificat un sistem grafic și nu neapărat legat de sistemul de scriere familiar [34, p.64]. Pedagogii sunt preocupați de respectarea celor cinci niveluri în formarea inițială a competenței de scriere, propuse de Ferreiro E. și Teberosky A.:

primul nivel - desenul nereprezentativ; al doilea nivel - scrierea asemănătoare scriptului; al treilea nivel - litere aleatorii; al patrulea nivel - scrierea fonetică; al cincilea nivel - scrierea ortografică [21, p.408].

Se atestă experiențe similare în formarea competenței de citire. Există o influență de mediu și culturală care permite copilului să dobândească abilitatea de a-și scrie numele la o vârstă timpurie [21, p.408]. Pașii de achiziție a abilității de a citi: stadiul de indiciu vizual – citirea pre-alfabetică; stadiul de indiciu fonetic – citire alfabetică parțială; stadiul alfabetic; citirea ortografică. Copilul pronunță pentru sine sunetul codificat în fiecare literă și le combină într-un cuvânt, recunoaște combinațiile dintre litere care codifică modelele sonore diverse. Acesta este stadiul incluziunii lexemelor în familii de cuvinte.

Copiii cu abilitate relativ redusă sau fără nici o abilitate de a decoda noile cuvinte pot în mare parte să recunoască și să spună pe litere prenumele lor.

Conștientizarea fonologică - este conștientizarea compoziției cuvântului și abilitatea de a controla părțile sale. Atenția fonologică este corelată cu mai mulți factori: vârsta, vocabularul, recunoașterea și înțelegerea citirii, mediul lingvistic al copilului. Analiza fonologică a structurii ortografice a unui cuvânt scris este elementul central în recunoașterea cuvintelor scrise [18, p. 35].

Experiențele cadrelor didactice axate pe achiziționarea scrisului de către copii denotă respectarea celor cinci etape oferite de didactica specială respectivă: desenul reprezentativ; scrierea asemănătoare scriptului; scrierea aleatorie a literelor; scrierea derivată din modelului fonetic; scrierea ortografică.

În domeniul predării, în special în grădinițele logopedice, pedagogii nu acționează sub influența dezvoltării perceptuale. Această abordare este contrară percepției care pune în centru programul de studiu sau prezența profesorilor la clasă. Realitatea în grădinițele logopedice este că așteptările pedagogilor cu privire la o anumită performanță a copiilor depășesc nevoia de atenție personală acordată unui copil. Educatorii în grădinițele obișnuite tind să adopte cu entuziasm o metodă de predare care corespunde nivelului dezvoltării lingvistice. Principalele scopuri ale predării citirii și scrierii care corespunde cu percepția predării corespunzătoare dezvoltării include încurajarea copiilor să fie activi în căutarea de informații care îi ajută să decodifice un text scris, conexiunea între lucrurile noi și lucrurile familiare, învățarea modului de a găsi greșelile, chiar dacă copiii nu pot rezolva problema pe cont propriu, pot învăța cum să utilizeze toate resursele lor, inițierea unei soluții la problemele apărute și încurajarea copiilor să fie activi în noile revelații pentru dobândirea de noi cunoștințe [19, p.59]. Principiile teoriei evoluției cognitive a lui Feuerstein R. [22] are tangențe cu teoria socio-culturală a lui Выготский

Jl.C. . Scopul interacțiunilor între copil și alți agenți sociali este dobândirea unor „instrumente” de gândire, îmbunătățite pentru a promova calitatea gândirii copilului în curs de dezvoltare [30].

Klein P. [25] a elaborat definițiile operative pentru cele cinci principii cheie universale de mediere propuse de Feuerstein R. [22] și colegii săi: direcția și reciprocitatea, semnificația, transcendența, medierea emoțiilor și abilității, medierea reglării sau critica comportamentului. Această teorie susține că principiile medierii sunt universale și nu depind de materialul studiat, implicare reciprocă, atenție reciprocă, zâmbete, sunet de voci, expresii de plăcere reciprocă, contact cu turnul, proximitate fizică, contact vizual, dragoste, reciprocitate [17, p.1-5]. Prin urmare, nu există nici un obstacol pentru implementarea lor în conținuturi legate de cultivarea cunoștințelor de matematică, istorie sau alte cunoștințe, inclusiv *literația (s.n.)* [19, p.59]. Conform rezultatelor experimentale, putem concluziona, în consecință, că abordarea pregătirii perceptuale la grădinița logopedică nu a sprijinit copiii cu deficiență de limbaj să însușească literația, ci mai degrabă a blocat abordarea spontană firească.

Abordarea literației într-o grădiniță obișnuită asigură o relație firească între copiii cu dezvoltare lingvistică normală și copiii cu deficiență de limbaj. Cu toate acestea, tehnologiile aplicate nu iau în calcul în măsura solicitată particularitățile individuale ale copiilor. Aceste constatări semnificative au fost luate în considerație în procesul de construcție a programului de intervenție în care copiilor cu deficiențe lingvistice li s-a acordat sprijin suplimentar specific, menit să faciliteze achiziția abilităților de citire și scriere. În cadrul experimentului de intervenție, cei 300 de copii au fost împărțiți în două grupuri omogene ca structură și nivel de dezvoltare, fiecare grup fiind alcătuit din 150 subiecți.

Rezultatele dezvoltării lingvistice inițiale ale preșcolarilor ne-au condus la elaborarea programului experimental raliat la Modelul Pedagogic axat pe valorificarea mediului educațional firesc în remedierea deficiențelor de limbaj la preșcolari pentru asigurarea progresului lingvistic al copiilor cu deficiențe de limbaj în cadrul mediului educațional firesc.

Programul care a stat la baza realizării dimensiunii praxiologice a strategiilor de dezvoltare lingvistică s-a desfășurat pe parcursul anilor 2014-2015.

În capitolul 3 - **Valorificarea mediului educațional în dezvoltarea lingvistică a copiilor cu și fără deficiență de limbaj** - este fundamentat Modelul pedagogic de valorificare a mediului educațional firesc în facilitarea evoluției lingvistice a preșcolarilor cu deficiențe de limbaj (Fig. 3.1.).

Modelul pedagogic a constituit baza pentru elaborarea și implementarea programului experimental orientat spre asigurarea progresului lingvistic al copiilor cu deficiențe de limbaj în cadrul instituțiilor de educație timpurie obișnuite și logopedice. Prin urmare, a fost asigurată evoluția lingvistică a preșcolarilor cu deficiențe de limbaj care au beneficiat de valorile mediului educațional firesc.

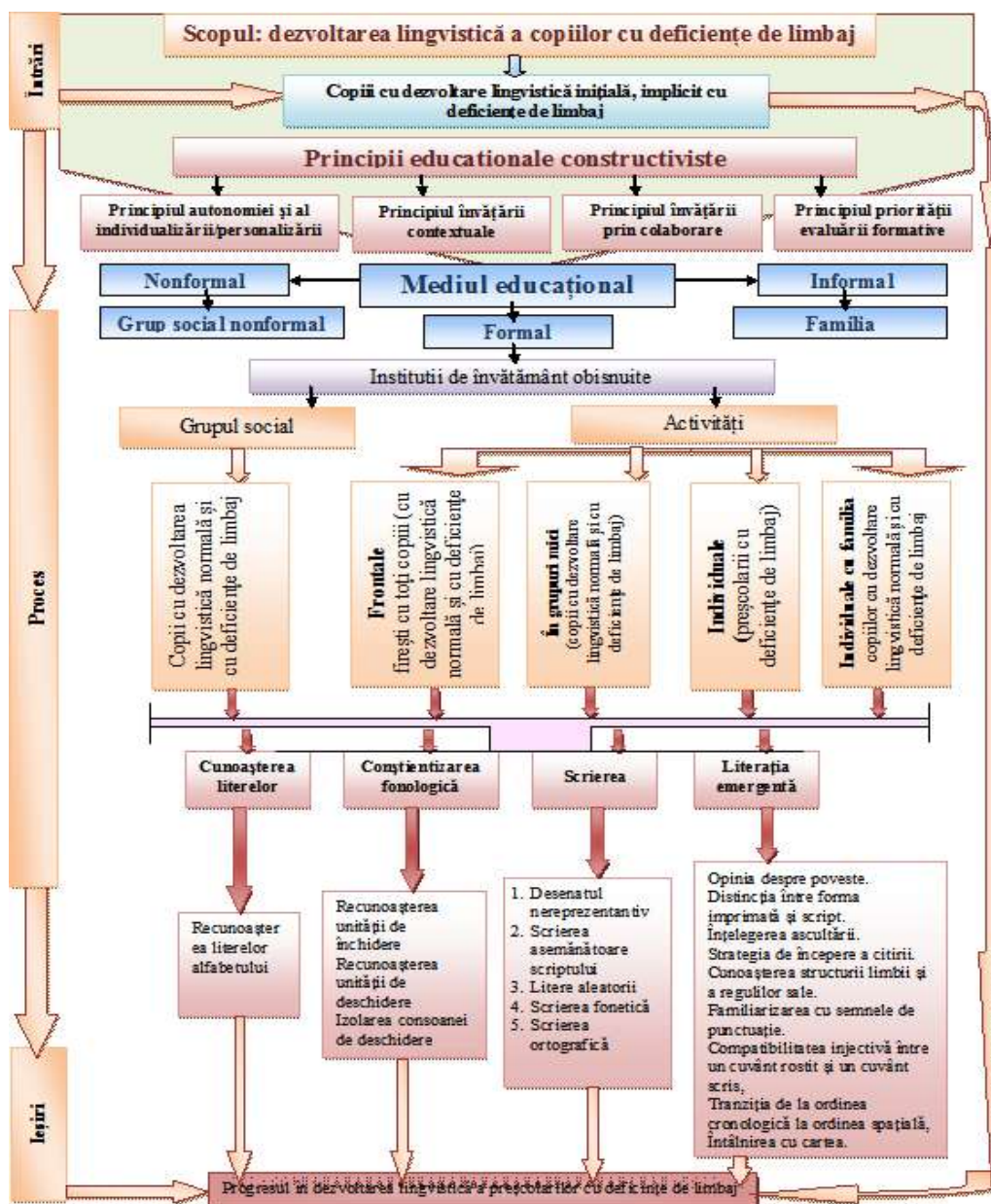

Fig. 3.1. Modelul pedagogic de valorificare a mediului educațional firesc în facilitarea evoluției lingvistice a preșcolarilor cu deficiențe de limbaj.

Scopul Modelului pedagogic vizează dezvoltarea lingvistică a copiilor cu deficiențe de limbaj din instituțiile de învățământ preșcolar obișnuite și logopedice. Pentru desfășurarea procesului dezvoltării lingvistice a copiilor în contextul mediului educațional formal, nonformal și informal au fost respectate principiile educației constructiviste și anume: principiul autonomiei

și al individualizării/personalizării, principiul învățării contextuale, principiul învățării prin colaborare, principiul priorității evaluării formative și dinamice. Respectarea principiilor nominalizate asigură progresul în dezvoltarea generală a copilului, implicit evoluția lingvistică a acestuia [4].

Principiile educației constructiviste anterior enunțate, respectate în diverse contexte educaționale - formal, nonformal, informal – au valențe formative în obținerea performanțelor de către preșcolarii din instituțiile de învățământ obișnuite.

Organizarea activităților axate pe însușirea de către copii a literației solicită respectarea principalelor etape în achiziționarea acesteia.

Deoarece mediul educațional inculcă abilitățile de literație la copii, am putea contura ideea potrivit căreia evoluția literației ar fi diferită în dependență de mediu, ceea ce înseamnă că circumstanțele educaționale din grădinița logopedică contribuie la cunoașterea citirii și scrierii și dezvoltarea conștientizării fonologice, în timp ce contextele create în grădinița obișnuită are impact asupra dezvoltării comportamentului general, implicit a celui lingvistic, grație numeroaselor oferte ale literației emergente.

În baza Modelului pedagogic de valorificare a mediului educațional firesc în facilitarea evoluției lingvistice a preșcolarilor cu deficiențe de limbaj a fost elaborat Programul de intervenție predestinat pentru aprobare în cadrul experimentului formativ.

Deoarece Programul de intervenție are intenția prioritară de a aborda copiii cu deficiență de limbaj, care sunt o categorie specific și sensibilă de subiecți, ne-am propus să aprobăm validitatea principalelor direcții de activitate pe un grup-pilot experimental, determinând concomitent pentru estimarea evoluției lingvistice și un grup-pilot de control de preșcolari implicați în activitatea instructiv-educativă obișnuită. Lotul a inclus 60 de copii cu vârsta de 5-6 ani. Numărul participanților din grupul-pilot experimental a fost egal cu cel al grupului-pilot de control, dintre care 10 copii cu deficiențe de limbaj din grădinița logopedică, 10 copii cu deficiențe de limbaj din grădinița obișnuită și 10 copii cu dezvoltare lingvistică normală din grădinița obișnuită. Copiii din grupul-pilot experimental au fost implicați în cadrul training-ului „Formare după alegerea mea”, menit să faciliteze dezvoltarea lingvistică a copiilor cu deficiențe de limbaj atât în context formal, cât și nonformal și informal, în ambele tipuri de instituții de educație timpurie.

Grupul-pilot de control a cuprins: 10 copii cu deficiențe lingvistice din grădinița logopedică, 10 copii cu deficiențe lingvistice din grădinița obișnuită, 10 copii cu dezvoltare lingvistică normală din grădinița obișnuită.

Rezultatele înregistrate de către copii din grupurile pilot denotă faptul că subiecții cu deficiențe de limbaj din lotul pilot experimental care frecventau grădinița obișnuită au înregistrat rezultate mai înalte decât copii cu tulburări de limbaj care frecventau grădinița logopedică. Rezultatele obținute ne permit a deduce raționamentul, precum că impactul decisiv în atestarea unor atare rezultate se datorează impactului contextului nonformal și informal, or intervențiile formale au fost echivalente în ambele grupuri. Trainingul organizat ne-a permis validarea direcțiilor principale de acțiune incluse în programul de intervenție, preconizate pentru lotul experimental propriu-zis. Totodată rezultatele obținute ne-au permis să estimăm la justa valoare unele inexactități, fapt ce ne-a condus la realizarea unor modificări, completări argumentate ale programului.

După perfectarea Programului de intervenție s-a demarat experimentul formativ propriu-zis în care a fost implicat eșantionul experimental constituit din 150 de subiecți, dintre care 50 copii cu deficiențe de limbaj din grădinița logopedică, 50 copii cu deficiențe de limbaj din grădinița obișnuită și 50 copii cu dezvoltare lingvistică normală din grădinița obișnuită. După criteriul gender, 50 % din copiii implicați în experiment erau băieți și 50 % erau fete. Toți copiii proveneau din medii socio-economice precare, ce locuiau în așezări comunitare și centrul Israelului.

Programul de intervenție s-a implementat în cadrul activităților instructiv-educative firești, fără a dereglă regimul extradidactic al copiilor. După necesități, se acorda sprijin individual. În vederea consolidării rezultatelor obținute în context formal se organizau activități extradidactice care solicitau actualizarea achizițiilor însușite recent în condiții nestandardizate. Intenția de consolidare a stereotipurilor noi formate s-a realizat și prin implicarea părinților cărora li s-a oferit consulting diferențiat în dependență de nivelul atins de copil în deținerea literației.

În urma aplicării Programului de intervenție a fost diagnosticată evoluția lingvistică a copiilor pentru a valida eficacitatea acestuia. În procesul demersului formativ am urmărit să obținem o dezvoltare/avansare deosebită în dezvoltarea lingvistică a copilului și, într-adevăr, rezultatele după realizarea etapei formative indică îmbunătățirea performanțelor copiilor comparativ cu nivelul inițial al acestora și cu nivelul atins de copiii din lotul de control. Pentru examinarea diferențelor privind literația emergentă între copiii cu deficiență de limbaj care frecventau instituția preșcolară logopedică și obișnuită s-au aplicat patru din cele cinci instrumente utilizate în cadrul experimentului de constatare, cu excepția Testului pentru diagnosticarea nivelului limbajului după Goralnik E. Variabilele prioritar diagnosticate au fost: vocabular, percepție auditivă, ascultare activă, percepție vizuală, percepție vizual-motorie,

transcriere. Aceleași instrumente au fost aplicate pe eșantioanele de copiii cu deficiență de limbaj și copii cu dezvoltare lingvistică normală, atât din instituțiile de învățământ preșcolar obișnuite, cât și logopedice. Rezultatele obținute denotă că există diferențe între copiii cu deficiență de limbaj din grădiniță logopedică și copiii cu deficiență de limbaj din grădiniță obișnuită, precum și cu subiecții catalogați cu dezvoltare lingvistică normală. Preșcolarii cu deficiență de limbaj din grădiniță logopedică au demonstrat rezultate mai bune ca ceilalți copii doar la o singură variabilă - recunoașterea literelor în comparație cu ceilalți copii implicați în experimentul formativ.

Expunem în continuare rezultatele experimentului de control obținute în urma procesării statistice a datelor.

Tabelul 3.1. Medii, abateri standard, SD și rezultatele 2-way Anova privind literația emergentă la subiecții din eșantionul experimental și de control (N = 300)

Variabile ale literației emergente	Grup Intervenția	M/ SD	Clasa			F Grupul F(1,294)	F Clasa F(2,294)	F Clasa X Grupul F(2,294)
			Copii cu tulburări de limbaj din grădinițe logopedice	Copii cu tulburări de limbaj din grădinițe obișnuite	Copii cu dezvoltare lingvistică normală din grădinițe obișnuite			
Întâlnirea cu cartea	Fără intervenție	M	3.10	4.20	4.30	23.40***	13.95***	3.06
		SD	0.32	0.42	0.48			
Gamă (0-5)	Cu intervenție	M	3.90	4.30	4.70			
		SD	0.57	0.48	0.48			
Tranziția de la ordinea cronologică la ordinea spațială	Fără intervenție	M	2.90	7.60	8.00	201.20***	124.08***	114.03** *
		SD	0.32	0.52	0.01			
Gamă (0-8)	Cu intervenție	M	6.40	7.70	8.00			
		SD	0.97	0.48	0.01			
Distincția între forma imprimată și script	Fără intervenție	M	1.00	1.60	2.00	13.44***	19.70***	9.49***
		SD	0.00	0.52	0.00			
Gamă (0-2)	Cu intervenție	M	1.70	1.80	2.00			
		SD	0.48	0.42	0.00			
Compatibilitatea injectivă între un cuvânt rostit și un cuvânt scris	Fără intervenție	M	1.80	6.00	6.90	155.32***	11.73**	11.79***
		SD	0.63	0.32	0.32			
Gamă (0-7)	Cu intervenție	M	4.20	6.10	7.00			
		SD	1.87	0.01	0.01			
Familiarizarea cu semnele de punctuație	Fără intervenție	M	0.00	0.50	0.90	19.23***	3.84	3.06
		SD	0.00	0.52	0.74			
Gamă (0-3)	Cu intervenție	M	0.00	0.50	1.50			
		SD	0.00	0.53	0.70			
Strategia de începere a citirii	Fără intervenție	M	0.00	3.80	4.90	45.20***	0.03	1.29
		SD	0.00	1.93	1.37			
Gamă (0-6)	Cu intervenție	M	0.30	4.00	5.30			
		SD	0.48	1.76	1.25			
Cunoașterea structurii limbii și a regulilor acesteia	Fără intervenție	M	2.30	5.60	5.80	56.27***	11.40***	9.69***
		SD	0.95	0.52	0.42			
Gamă (0-6)	Cu intervenție	M	4.10	5.70	5.80			
		SD	1.45	0.48	0.42			
Comprehensiunea orală	Fără intervenție	M	1.30	2.00	2.00	22.50***	3.27	3.08
		SD	0.48	0.00	0.00			
Gamă (0-2)	Cu intervenție	M	1.70	2.00	2.00			
		SD	0.48	0.00	0.00			
Opinia despre poveste	Fără intervenție	M	1.80	2.00	2.00	1.98***	1.00	1.00
		SD	0.42	0.00	0.00			
Gamă (0-2)	Cu intervenție	M	1.90	2.00	2.00			
		SD	0.32	0.00	0.00			

*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001. Grup = grupul experimental și de control. Clasa = categorii de subiecți

În urma rezultatelor obținute constatăm, că impactul mediului informal și nonformal asupra însușirii literației de către copiii cu deficiențe de limbaj este, cu certitudine, semnificativ. Menționăm că în deținerea literației are valoare și metoda pregătirii perceptuale, implementată în

instituțiile de educație preșcolară obișnuite. Rezultatele studiului dat ne-au permis să conchidem că studierea formală a literației în condiții educaționale firești asigură înregistrarea progresului evident în dezvoltarea lingvistică a copiilor cu deficiență de limbaj, fapt identificat prin aplicarea testelor pentru diagnosticarea abilității de a citi și scrie (Testul de scriere și recunoaștere a literelor). Prezentăm în conținuturile care urmează rezultatele obținute prin aplicarea metodei statistice Anova.

Tabelul 3.2. Medii, abateri standard, SD și rezultatele 2-way Anova privind scrierea și recunoașterea literelor la subiecții din eșantionul experimental și de control (N = 300)

Variabile	Grup Intervenția	M/ SD	Clasa			F Grupul F(1,294)	F Clasa F(2,294)	F Clasa X Grupul F(2,294)
			Copii cu deficiență de limbaj din grădinițe logopedice	Copii cu deficiențe de limbaj din grădinițe obișnuite	Copii cu dezvoltare lingvistică normală din grădinițe obișnuite			
Nivelul scrierii	Fără intervenție	M	2.50	2.80	3.70	31.48***	20.43***	4.30*
		SD	0.53	0.63	0.95			
Gamă (0-5)	Cu intervenție	M	2.60	3.50	4.80			
		SD	0.52	0.53	0.42			
Nivelul cunoașterii literelor	Fără intervenție	M	16.40	12.90	18.60	28.10***	52.90***	15.40***
		SD	1.17	2.92	2.37			
Gamă (0-22)	Cu intervenție	M	16.50	18.90	22.00			
		SD	1.18	1.93	0.00			

*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001. Grup = grupul experimental și de control. Clasa = categorii de subiecți

În prezenta cercetare ne-am propus să determinăm diferențe privind nivelul conștientizării fonologice de către copiii cu deficiență de limbaj din grădinițele logopedice și copiii cu deficiență de limbaj din grădinițele obișnuite în comparație cu preșcolarii atestați cu dezvoltare lingvistică normală, intenția prioritară fiind determinarea evoluției graduale a conștientizării fonologice de către copiii cu deficiențe de limbaj din grădinițele logopedice, obișnuite, precum și a copiilor cu dezvoltare lingvistică normală.

Tabelul 3.3. Medii, abateri standard, SD și rezultatele 2-way Anova privind conștientizarea fonologică la subiecții din eșantionul experimental și de control (N = 300)

Variabilele conștientizării fonologice	Grup Intervenția	M/ SD	Clasa			F, Grupul F(1,294)	F, Clasa F(2,294)	F, Clasa x Grupul F(2,29)
			Copii cu deficiență de limbaj din grădinițe logopedice	Copii cu deficiențe de limbaj din grădinițe obișnuite	Copii cu dezvoltare lingvistică normală din grădinițe obișnuite			
Recunoașterea unității de deschidere	Fără intervenție	M	5.00	8.50	9.60	30.76***	14.97** *	4.27*
		SD	0.00	1.08	2.95			
Gamă (0-14)	Cu intervenție	M	5.00	11.30	11.40			
		SD	0.00	2.90	2.54			
Recunoașterea unității de închidere	Fără intervenție	M	3.50	3.60	7.90	23.33***	3.15***	2.74
		SD	2.41	4.30	2.84			
Gamă (0-14)	Cu intervenție	M	3.50	3.80	12.10			
		SD	2.41	4.51	2.68			
Izolarea consoanei de deschidere	Fără intervenție	M	5.00	5.00	6.50	4.36***	10.75** *	4.17*
		SD	0.00	0.00	2.41			
Gamă (0-14)	Cu intervenție	M	5.00	7.50	7.50			
		SD	0.00	2.63	2.65			

*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001. Grup = grupul experimental și de control. Clasa = categorii de subiecți

Analiza comparativă a rezultatelor denotă că grupul de copii cu deficiență de limbaj din grădinița logopedică nu a avansat semnificativ în deținerea literației, iar copiii cu deficiențe de

limbaj integrați în grădinița obișnuită, precum și preșcolarii cu dezvoltare lingvistică normală, au progresat mai evident în recunoașterea unității de deschidere și în izolarea consoanei de deschidere, ca rezultat al implementării Programului de intervenție. La indicele de recunoaștere a unității de închidere, copiii cu deficiență de limbaj care frecventau grădinița obișnuită au atins, ca rezultat al Programului de intervenție, realizări similare celor atestate de către copiii cu dezvoltare lingvistică normală.

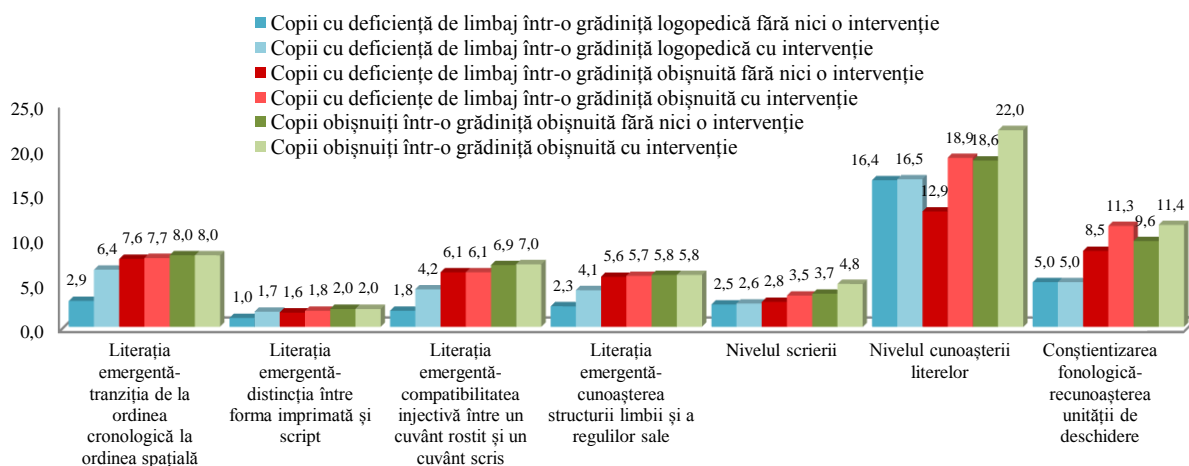

Fig. 3.2. Rezultatele experimentului de control în baza a 4 indici ai dezvoltării lingvistice înregistrate de preșcolarii din lotul experimental și de control

În vederea ilustrării dispersiei intragrup și comparării rezultatelor atestate de subiecții din lotul experimental și de control propunem Tabelul 3.4.

Tabelul 3.4. Analiza dispersiei intragrup (F) în grupul experimental și grupul de control (N=300)

Variabilele conștientizării fonologice	Copii cu deficiență de limbaj din grădinițe logopedice N1xN4	Copii cu deficiențe de limbaj din grădinițe obișnuite N2xN5	Copii cu dezvoltare lingvistică normală din grădinițe obișnuite N3xN6
Literația emergentă- tranziția de la ordinea cronologică la ordinea spațială	(F-2,275; p<0.001)	(F-2,275; p<0.001)	(F-2,275;p>0.005)
Literația emergentă - distincția între forma imprimată și script	(F-2,275; p<0.001)	(F-2,275; p<0.001)	(F-2,275;p>0.005)
Literația emergentă - compatibilitatea injectivă între un cuvânt rostit și un cuvânt scris	(F-2,275; p<0.001)	(F-2,275; p<0.001)	(F-2,275;p>0.005)
Literația emergentă - cunoașterea structurii limbii și a regulilor acesteia	(F-2,275; p<0.001)	(F-2,275; p<0.001)	(F-2,275;p>0.005)
Nivelul scrierii	(F-2,275;p>0.005)	(F-2,275; p<0.001)	(F-2,275; p<0.001)
Nivelul cunoașterii literelor	(F-2,275;p>0.005)	(F-2,275; p<0.001)	(F-2,275; p<0.001)
Conștientizarea fonologică - recunoașterea unității de deschidere	(F-2,275;p>0.005)	(F-2,275; p<0.001)	(F-2,275; p<0.001)

Analiza și compararea datelor experimentului de constatare și de control scoate în evidență faptul că înainte de implementarea Programului de intervenție, copiii cu deficiență de limbaj instituționalizați atât în grădinițele obișnuite, cât și în cele logopedice, întâmpinau

dificultăți în însușirea tuturor dimensiunilor literației emergente: întâlnirea cu cartea; tranziția de la ordinea cronologică la ordinea spațială; distincția între forma imprimată și script; compatibilitatea injectivă între cuvântul rostit și scris; însușirea semnelor de punctuație. În urma Programului de intervenție, copiii cu deficiență de limbaj din ambele tipuri de instituții, precum și cei cu dezvoltare lingvistică normală, au înregistrat progrese evidente față de copiii din lotul-martor. E de menționat, că cele mai evidente progrese au înregistrat copiii cu dezvoltare lingvistică normală, precum și preșcolarii cu deficiență de limbaj care frecventau grădinița obișnuită.

Rezultatele testelor aplicate în cadrul experimentului de control au demonstrat că după aplicarea Programului de intervenție nivelul deținerii abilităților de scriere a progresat semnificativ la copiii cu deficiență de limbaj ce frecventau grădinița obișnuită, precum și la copiii cu dezvoltare lingvistică normală, însă la variabila recunoașterii literelor aceștia au fost depășiți de către copiii cu deficiențe de limbaj din grădinițele logopedice.

Referitor la variabila conștientizarea fonologică, copiii cu deficiențe de limbaj din grădinița obișnuită au înregistrat rezultate mai benefice decât cei instituționalizați în grădinița logopedică grație faptului că în contexte nonformale și informale au avut modele de imitat ale semenilor, oportunitatea de a comunica cu preșcolarii ce dețineau dezvoltare lingvistică specifică vârstei, care îi incitau să concureze, să se exprime adecvat pentru a fi acceptați de comunitatea acestora. Datele evaluării finale ilustrează impactul Programului de intervenție asupra evoluției graduale a conștientizării fonologice la copiii cu deficiențe de limbaj și cei cu dezvoltare lingvistică normală din grădinițele obișnuite.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

1. Cadrul teoretic al cercetării delimitează esența mediului educațional care prezintă contextul psiho-social fertile pentru crearea condițiilor destinate și permissive de (inter) relaționare și de susținere reciprocă, condiții propice pentru facilitarea comunicării, stimularea reflecției personale și colective, acceptarea și respectarea diferențelor dintre indivizi, accesibilitatea tuturor în comunicare, atitudinea empatică, asigurarea unui echilibru între competiție și cooperare, cu potențial evident în dezvoltarea lingvistică a personalității în devenire [4, p.177-181; 18, p.35; 20, p.65; 21, p.407].

2. Evoluția lingvistică a preșcolarului se confruntă cu anumite dificultăți, cele mai frecvente fiind: dificultățile de percepere adecvată și pronunție a unor foneme, tulburări ale ritmului de emisie, interferențe lexicale și gramaticale, imperfecțiuni ale coerenței discursului, fapt ce condiționează carențe în însușirea citirii și scrierii [4, p.175; 20, p.61; 39, p.1].

3. Dezvoltarea lingvistică a preșcolarului, confirmată de rezultate științifice din domeniu, atestă progrese exprimate prin manifestarea capacității de exprimare verbală: forma sonoră a enunțurilor verbale se încadrează tot mai mult în exigențele ortoepiei, se extinde cantitatea, dar și calitatea vocabularului deținut, se valorifică structurile gramaticale corecte ale limbii, se observă o trecere de la limbajul situațional la cel contextual. Nivelul atins în deținerea abilităților lingvistice condiționează evident formarea premiselor pentru competența de citit-scriș a preșcolarului [4, p.175-179; 18, p.36; 19, p.64; 20, p.63; 21, p.407; 38, p.38; 39, p.7; 40, p.10].

4. Experiențele educaționale identificate în procesul cercetării denotă anumite rezerve privind instituționalizarea copiilor cu deficiențe de limbaj, precum și incoerențe în aplicarea metodelor relevante pentru dezvoltarea literației, fapt ce diminuează evoluția lingvistică optimă a copiilor cu deficiențe lingvistice [4, p. 178].

5. Constructul ideatic produs în cadrul cercetării în forma Modelului pedagogic propus a permis elaborarea Programului de intervenție axat pe monitorizarea eficientă a evoluției lingvistice a preșcolarului prin influențele valorilor mediului educațional formal, nonformal și informal în contextul respectării principiilor educației constructiviste [4, p.177; 19, p.60; 20, p.60; 38, p.38].

6. Programul experimental implementat demonstrează că mediul social al semenilor cu dezvoltare lingvistică normală creează un context benefic pentru copiii cu dificultăți de limbaj, ce sunt transpuși în statutul de „egal între egali”, fapt ce îi incită să concureze, să imite, să se exprime cât mai adecvat pentru a fi acceptați de comunitatea semenilor [19, p.61; 20, p.64; 39, p.7].

7. *Problema științifică importantă soluționată* în teză constă în identificarea mediului educațional optim care poate facilita progresul dezvoltării lingvistice a copiilor preșcolari cu deficiență de limbaj [19, p.63].

Recomandări pentru factorii de decizie:

În baza studiului se conturează necesitatea de integrare a copiilor cu deficiență de limbaj în instituții preșcolare obișnuite pentru a facilita impactul mediului social firesc asupra evoluției lingvistice a preșcolarilor.

Recomandări pentru cadrele didactice din instituțiile preșcolare:

- Crearea programelor individualizate, axate pe remedierea dificultăților lingvistice ale copiilor cu deficiență de limbaj prin intermediul cooperării și competiției cu semenii din cadrul grădiniței obișnuite, interrelaționării și comunicării la domiciliu și în comunitate.
- Amenajarea unui „mediu literat” în diverse centre ale grădiniței care va facilita stimularea nevoii copilului de a-și coîmpărtăși experiențele trăite prin intermediul citirii sau scrierii.
- Cooperarea permanentă și consecventă cu echipa pedagogică a instituției preșcolare în vederea asigurării evoluției lingvistice optime a copiilor.

Problema științifică soluționată și rezultatele obținute permit a determina unele *perspective de cercetare:*

- Instigarea cercetărilor longitudinale axate pe evaluarea progresului gradual al dezvoltării lingvistice a copiilor cu deficiențe de limbaj instituționalizați în instituții de educație timpurie obișnuite și logopedice.
- Realizarea investigațiilor axate pe elucidarea impactului mediului educațional asupra formării variilor tipuri de competențe.
- Cercetarea valențelor mediului educațional informal în achiziționarea valorilor general-umane.

BIBLIOGRAFIE

1. Botnari V., Balan V., Bortă L. ș.a. Educația incluzivă. Unitate de curs. Chișinău: Bons Offices, 2017. 308 p. ISBN 978-9975-87-298-0.
2. Botnari V. Competența studenților de a învăța - un megarezultat educațional. În: Formarea competenței de învățare la elevi. Materiale Conf. șt-practice. Chișinău: Universitatea de Stat din Tiraspol, 2013, p. 4-8. ISBN 978-9975-76-101-7.
3. Bodorin C. Particularități ale limbajului la copiii cu deficit de auz sever. În: Ghid metodologic pentru învățarea limbajului mimico-gestual în Republica Moldova. Chișinău: Garamont Studio, 2016, p. 52-87. ISBN 978-9975-136-12-9.
4. Boutboul M., Botnari V. Valențele mediului în educația lingvistică a copiilor. În: Reconceptualizarea formării inițiale și continue a cadrelor didactice din perspectiva interconexiunii învățământului modern general și universitar. Chișinău: Universitatea de Stat din Tiraspol, 2017, p. 175-181.
5. Cemortan S. Formarea premiselor cititului și scrisului în preșcolaritate. Chișinău: Universitas, 1999. 208 p. ISBN 9975-9541-5-4.
6. Ciupercă C. Cuplul modern: între emancipare și disoluție. Alexandria: Tipolaex, 2000. 332 p.
7. Cristea S. Dicționar de termeni pedagogici. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1998. 480 p.
8. Curriculumul educației copiilor de vârstă timpurie și preșcolară (1-7 ani) Moldova. A. Bolboceanu, S. Cemortan, E. Coroi, V. Botnari, V. Cuznețov, Min. Educației și Tineretului al Rep. Moldova, Inst. de Științe ale Educației. 2007. 96 p. ISBN 978-9975-901-74-1.
9. Cuznețov L. Consilierea și educația familiei. Introducere în consilierea ontologică complexă a familiei: Monografie. Chișinău: Primex-Com SRL, 2015. 488 p.
10. Ghicov A. Învățarea constructivistă, siguranța cunoașterii și textualitatea. În: Eficientizarea învățământului - vector al politicilor educaționale moderne. Conferința Științifică Internațională. Chișinău-București: Institutul de Științe ale Educației în parteneriat cu Institutul de Științe ale Educației, București, 2014, p.23-31.
11. Mîslîțchi V. Formarea competențelor lingvistice ale preșcolariilor și elevilor claselor primare prin prisma continuității. În: Kreatikon: Creativitate-Formare-Performanță. Iași: Universitatea „Petre Andrei”, 2014, p.185-191. ISSN 2068-1372.
12. Patrașcu D. Calitatea învățământului în instituțiile preuniversitare: management – tehnologii – metodologii – evaluare. Chișinău: Gunivas, 2007. 290 p.
13. Racu A., Racu S., Danii A., Popovici D.-V. Psihopedagogia integrării. Chișinău: Tipografia Centrală, 2014. 416 p. ISBN 978-9975-53-316-4.
14. Silistraru N. Mediul etnic și social al educatului. În: Învățământul postmodern: eficiență și funcționalitate. Materiale Conferinței științifice internaționale. Chișinău: CEP USM, 2014. p.127-133, 516 p. ISBN 978-9975-71-513-3.
15. Silistraru N. Mediul educațional - factor important în educație și autoeducație. În: Grădinița Modernă, Revista educației timpurii și preșcolare din Republica Moldova, 2016, anul IV, nr. 2 (17), p. 6-8. ISSN: 1857-4610.
16. Stănculescu E. Sociologia educației familiale. Volimul I. Strategii educative ale familiilor contemporane. Iași: Polirom, 2002. 243 p.
17. Boutboul M. Moral education for preschoolers. În: Educația din perspective valorilor: Idei, concept, modele. Conferința internațională. Alba-Iulia: Universitatea, 2013, p.1-5.
18. Boutboul M. Reading development in kindergarten. În: Revistă științifică Acta et Commentationes. Științe ale Educației, 2013, nr. 2 (3), p. 32-38. ISSN 1857-0623.
19. Boutboul M. The impact of educational environment on the linguistic evolution of children with a language impairment. În: Artă și educație artistică, Revistă de cultură, știință și practică educațională, 2015, nr. 2 (26), p 59-65. ISSN 1857-0445.
20. Boutboul M. Which educational institution should a child with language impairment be sent to? În: Univers Pedagogic, 2014, nr. 3 (43), p. 61-65. ISSN 1811-5470.

21. Boutboul M. Writing development in kindergarten. În: Educația pentru dezvoltare durabilă: Inovație, competitivitate, eficiență. Materialele Conferinței științ. internaționale. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2013, p. 406-411.
22. Feuerstein R., et al. Instrumental enrichment: an intervention program for cognitive modifiability. Baltimore: University Park Press, 1980. 413 p.
23. Gezel A. The mental growth of the preschool child. New York: McMillan, 1925, 464 p.
24. Kibbe D. E. Improving the reading program in Wisconsin school. Madison, WI, Department of public instruction, Wisconsin, Dept. of Public Instruction, 1939, 60 p.
25. Klein P.S. Moral assessment and parental intervention in infancy and early childhood, New evidence. Feuerstein R. Mediated learning experience theoretical. Freund, 1991. 390 p.
26. Korat O., Shamir A. The educational electronic book as a tool for supporting children's emergent literacy in low versus middle SES. Computers and Education, 2008, pp. 110-124.
27. Leonard L. B. Morphological deficits in children with specific language impairment, The status of features in the underlying grammar. Language Acquisition, 1992, 2.2, pp. 151-179.
28. Levin I., Korat O., Amsterdamer P. Emergent writing among Israeli kindergartners, Cross-linguistic commonalities and Hebrew-specific issues. Amsterdam, 1996, pp. 398-419.
29. Van Kleeck A., Schuele C.M. Precursors to literacy, Ordinary development. Topics in Language Disorders, 1987, 7.2, pp. 13-31.
30. Vygotsky L. S. Mind and society, The development of higher mental processes, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1978, 159 p.
31. Doitch E. The Effects of Early Reading on Emergent Literacy, a Comparison between the "Heder" and a Public Kindergarten. Tel-Aviv University, 1998, pp. 12-14.
32. Goralnik E. Goralnik test sieving language of Hebrew-speaking children in a preschool, Even Yehoda, 1995, pp. 48-50.
33. Katzenberger E. Language estimation value of preschool children, Hadassah, 2009, pp 1-43.
34. Levin A., Shtil-Karmin S., Asif R, A. Learning the Name of the Letter and its Sound, and its Contribution to Recognition of Written Words. Literacy and language, 2008, 1, pp.39-70.
35. Potter H., Rom A. Morphologic-Lexical Analysis of the Language of Children with Language Impairment, Speech and hearing, 1983, 11, pp. 8-10.
36. Tal K. Literacy cultivating mediation in kindergarten age as an example to application of development compatible teaching. In: Inbar and Ziv Dapim, Moffet, 2004, pp.10-15.
37. Tuval H., Ziller E. Conceptualization of written text in a book, a tool for evaluation of emergent literacy, Bet Hakerem, Jerusalem, 1995, 25 p.
38. <http://www.files.org.il/BRPortalStorage/a/3/40/68/97-QCjap0fCng.pdf>. Boutboul M. Garden - way of education in the kindergarten. Israel, 2012, 38 p. (vizitat la 20.09. 2018).
39. <http://mcd.org.il/site/wp-content/uploads/2016/08/LANGUAGE-IMPAIRMENT-AND-LITERACY>. Boutboul M. Language impairment and literacy. Israel, 2016, pp. 1-8 (vizitat la 02.02. 2019).
40. mcd.org.il/site/wp-content/uploads/2018/01/MUTUAL-RELATIONSHIP-BETWEEN-PHONOLOGICAL-AWARENESS-AND-READING-ACQUISITION1.pdf
Boutboul M. Mutual relationship between phonological awareness and reading acquisition. Israel, 2018, pp. 1-13 (vizitat la 02.02. 2019).
41. file:///C:/Users/User/Downloads/Psihopedagogia_Invatamantului_Prescolar_Definitivat. Colceriu L. Psihopedagogia învățământului preșcolar. Detalierea temelor pentru definitivat. Programa, 2008, 211 p. (vizitat la 02.02. 2019).
42. <http://edu.gov.il/minhalpedagogy/preschool/subjects/curriculums/Pages/curriculum-heb.aspx>
Curriculum for Teaching Staff, Ministry of Education Israel, 2018 (vizitat la 02.02. 2019).
43. https://www.faclia.md/attachments/article/54/Strategia_Nationala. Educație-2020. Strategie sectorială de dezvoltare pentru anii 2014-2020. Proiect pentru discuții. Ministerul Educației, 2013 (visited on 02.02. 2019).
44. cms.education.gov.il/EducationCMS/Applications/Mankal/EtsMedorim/1/1-2/HoraotKeva/K-2014-5-1-1-2-42.htm. Procedures of the Director General of the Ministry of Education in Israel 2014 (visited on 02.02. 2019).

ADNOTARE

Boutboul Michal, „Impactul mediului educațional asupra evoluției lingvistice a copiilor din instituțiile de învățământ preșcolar obișnuite și logopedice”, teza de doctor în științe pedagogice, Chișinău, 2019

Structura tezei: Teza este structurată în adnotare, abrevieri, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 211 titluri, 22 anexe, 150 pagini text de bază, 3 tabele, 26 figuri.

Publicațiile la tema tezei: Esența tezei a fost reflectată în 9 lucrări științifice, dintre care 3 sunt în colecțiile de conferințe științifice internaționale, 2 în reviste științifice de categoria C, 4 în colecții științifice și reviste din Republica Moldova și Israel.

Cuvinte cheie: Mediul educațional, mediul educațional firesc, copii de vârstă preșcolară, instituție de învățământ preșcolar obișnuită, instituție de învățământ preșcolar logopedică, dezvoltare lingvistică, copii cu deficiențe de limbaj, literația, predarea mediată, medierea pentru intenție și reciprocitate, constructivism, medierea formării capacității, conștientizarea fonologică, metoda pregătirii perceptuale, literația emergentă, scrierea, citirea, cunoașterea literelor, parteneriat cu părinții și comunitatea.

Domeniul de studiu: educația preșcolară cu axare pe impactul mediului educațional asupra cultivării literației copiilor cu deficiențe de limbaj și obișnuiți în vederea dezvoltării acestora învățării citirii și a scrisului

Scopul cercetării este orientat spre fundamentarea teoretică și aprobarea experimentală a impactului educațional al diferitelor instituții educaționale asupra evoluției lingvistice a copiilor preșcolari cu deficiențe de limbă.

Obiectivele cercetării:

1. Identificarea potențialului mediului educațional formal, nonformal și informal în dezvoltarea lingvistică a personalității în devenire.
2. Caracterizarea particularităților evoluției lingvistice a copiilor preșcolari.
3. Diagnosticarea nivelului dezvoltării lingvistice a copiilor preșcolari instituționalizați în grădinițe de copii obișnuite și logopedice.
4. Constatarea experiențelor educaționale existențiale de asigurare a progresului lingvistic a copiilor cu deficiențe de limbaj în contextul mediilor educaționale firești și speciale.
5. Elaborarea și validarea experimentală a Modelului pedagogic de valorificare a mediului educațional firesc în facilitarea evoluției lingvistice a preșcolarilor cu deficiențe de limbaj.
6. Interpretarea rezultatelor experimentale, deducerea concluziilor și elaborarea recomandărilor practice.

Noutatea și originalitatea științifică constă în fundamentarea demersurilor conceptuale deduse din analiza abordărilor semnificației mediului educațional pentru evoluția personalității la stadiile timpurii de formare, implicit ascensiunea lingvistică; identificarea specificului valorizării principiilor educației constructiviste în dezvoltarea lingvistică a copiilor cu deficiență de limbaj în contextul grupului social de semeni cu dezvoltare lingvistică conformă vârstei.

Problema științifică importantă soluționată în teză constă în identificarea mediului educațional optim care poate facilita progresul dezvoltării lingvistice a copiilor preșcolari cu deficiențe de limbaj.

Semnificația teoretică a lucrării a cercetării rezidă în:

- Fundamentarea epistemologică a demersului de valorificare a mediului educațional în asigurarea evoluției lingvistice a copiilor cu deficiențe de limbaj.
- Elaborarea unui sistem de indicatori pentru evaluarea nivelului dezvoltării lingvistice și a identificării deficiențelor de limbaj la copiii de vârstă preșcolară.
- Fundamentarea Modelului pedagogic de valorificare a mediului educațional firesc în facilitarea evoluției lingvistice a preșcolarilor cu deficiențe de limbaj.
- Determinarea principiilor semnificative pentru direcționarea monitorizării dezvoltării lingvistice a copiilor în medii educaționale obișnuite și speciale.

Valoarea aplicativă a lucrării:

- Elaborarea Modelului pedagogic de valorificare a mediului educațional firesc în facilitarea evoluției lingvistice a preșcolarilor cu deficiențe de limbaj..
- Elaborarea și validarea în baza Modelului pedagogic a Programului experimental.
- Elaborarea în baza rezultatelor cercetării experimentale a recomandărilor pentru cadrele didactice din învățământul preșcolar privind avantajele mediului educațional, atât pentru copiii cu deficiență de limbaj, cât și pentru cei cu evoluție lingvistică conformă vârstei.
- Oferirea conținuturilor pentru disciplinele cursurilor de formare continuă a cadrelor didactice din învățământul preșcolar și primar din Israel și Republica Moldova.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele științifice ale prezentei cercetări au fost aplicate: în activitatea instituțiilor preșcolare experimentale în perioada anilor 2012-2015, în procesul activităților didactico-educative desfășurate de autorul studiului, în cadrul programelor și workshopurilor de formare continuă a cadrelor didactice din grădinițele obișnuite și logopedice în cadrul Centrului de Leadership Uman din Israel în perioada 2014-2015.

ANNOTATION

Boutboul Michal, „The impact of the educational environment on the linguistic evolution of children from regular and logopedic preschool educational institutions”, Thesis in Pedagogical Sciences, Chisinau, 2019

Thesis structure: The paper consists of introduction, 3 chapters, general conclusions and recommendations, annotation (in Romanian, Russian and English), abbreviations, bibliography including 211 titles, 22 appendixes. The volume of the thesis consists of 150 basic text pages, 3 tables, 26 figures.

Publications on the thesis. The essence of the thesis was reflected in 9 scientific papers, 3 of which are in the collections of international scientific conferences, 2 in scientific journals of category C, 4 in scientific collections and journals of the Republic of Moldova and Israel.

Keywords: Educational environment, natural educational environment, preschool children, regular pre-school education institution, logopedic kindergarten institution, linguistic development, children with language impairments, literacy, mediated teaching, mediation for intent and reciprocity, constructivism, capacity building mediation, phonological awareness, perceptual preparation method, emergent literacy, writing, reading, literacy, partnership with parents and community. **The field of study:** Pre-school education focusing on the impact of the educational environment on literacy of children with language deficiencies and geared to their learning of reading and writing.

Research purpose is directed toward the theoretical substantiation and the experimental approval of educational environment impact of various educational institutions on the linguistic evolution of pre-school children with language impairments.

Research objectives: Identifying the potential of formal, informal and informal educational environments in the linguistic evolution of the developing personality. Characterization of the peculiarities of the linguistic evolution of preschool children, including the diagnosis of the level of linguistic development of pre-school children institutionalized in kindergarten and logopedic kindergartens. Ascertaining the existential educational experiences of ensuring the linguistic progression of children with language impairments in the context of natural and special educational environments. Elaboration and validation of the Pedagogical Model focused on the use of the natural educational environment in the correction of language impairments in preschoolers. Interpretation of experimental results, deduction of conclusions and practical recommendations.

The scientific novelty and originality of the research results is justified by concretizing the decisive role of the educational environment on the linguistic evolution of children with linguistic impairments and regular ones. By demonstrating the possibility of correcting language deficiencies in pre-school children in various environments, and by implementing the pedagogical model focused on the use of the natural educational environment in the correction of language deficiencies in preschool children. The pedagogical model created in the context of research has made it necessary to create an individualized program for children with language deficiencies - in both contexts (logopedic and regular kindergartens), with the support of parents and the community.

The important scientific problem solved in the thesis consists in identifying the optimal educational environment, which may facilitate linguistic development in pre-school children with language impairments.

The theoretical significance of the research lies in the epistemological foundation of the approach of capitalizing the educational environment in ensuring the linguistic evolution of children with language impairments. Developing a system of indicators for assessing the level of linguistic development and identifying language impairments in pre-school children. The foundation of the Pedagogical Model focused on the valorization of the natural educational environment in the correction of language impairments in preschool children. The determination of significant principles for directing the monitoring of children's linguistic development in regular and special educational settings.

The applicative value of the work consists in developing The Pedagogical Model focused on valorizing the natural educational environment in the correction of language impairments in preschool children. Elaborating, based on the Pedagogical Model, and validating the Experimental Program. Elaborating, based on experimental research results, recommendations for pre-school teachers regarding the advantages of the educational environment, both for children with language impairments and for regular ones. Providing contents for the subjects of continuing education courses for pre-school and primary education teachers from Israel and the Republic of Moldova.

Implementation of scientific results. The scientific results of the present research have been applied in the pre-school institutions involved in the experiment during the period 2012-2015. In the process of didactic-educational, activities carried out by the author of the study in programs and workshops for the continuous training of teachers from regular and logopedic kindergartens within the Human Leadership Center during 2014-2015 of Israel.

АННОТАЦИЯ

Боутбол Михал „Влияние воспитательной среды на лингвистическое развитие детей из обычных и логопедических дошкольных образовательных учреждений”, ”, диссертация доктора педагогических наук, Кишинев, 2019

Структура диссертации: Диссертация состоит из введения, трёх глав, общие выводы и рекомендации, библиографии (211 источников) и 22 приложений. Объём основного текста диссертации составляет 150 страниц, 3 таблицы, 26 фигур,

Публикации по теме диссертации. Суть данной диссертации отражена в девяти научных трудах, три из которых входят в сборники международных научных конференций, две — опубликованы в научных журналах категории С, четыре — в научных сборниках и журналах Республики Молдова и Израиля.

Ключевые слова: образовательная среда, дети дошкольного возраста, детский сад, лингвистическое развитие, дети с расстройствами речи, мониторинг формирования способностей в преподавании, письмо, чтение.

Область исследования: общая теория образования с фокусировкой на феномен влияния воспитательной среды на лингвистическое развитие детей с нарушениями речи в обычных и логопедических дошкольных образовательных учреждениях.

Цель исследования заключается в теоретическом обосновании и экспериментальной апробации Педагогической модели валоризации естественной воспитательной среды, способствующей лингвистической эволюции дошкольников с нарушениями речи.

Задачи исследования: идентификация потенциала формальной, неформальной и информальной образовательной среды в лингвистическом развитии личности, находящейся в становлении; характеристика особенностей лингвистической эволюции дошкольников; диагностика уровня лингвистического развития детей дошкольного возраста, воспитывающихся в обычных и логопедических детских садах; констатация экзистенциального образовательного опыта для обеспечения лингвистического прогресса детей с нарушениями речи в контексте естественной и специальной образовательной среды; разработка и апробация Педагогической модели валоризации естественной воспитательной среды, способствующей лингвистической эволюции дошкольников с нарушениями речи; интерпретация экспериментальных результатов, рационализация выводов, разработка практических рекомендаций.

Научная новизна и оригинальность исследования состоит обосновании концептуальных подходов, выведенных из анализа значимости образовательной среды для эволюции личности на ранних этапах формирования, включительно лингвистический рост; выявление специфики оценки принципов конструктивистского воспитания лингвистического развития детей с нарушениями речи в контексте сопоставимом с социальной группы сверстников с лингвистическим развитием согласно возрасту.

Решение важной научной проблемы заключается в определении оптимальной образовательной среды, которая может способствовать прогрессу лингвистического развития дошкольников с нарушениями речи.

Теоретическая значимость исследования заключается в эпистемологическом обосновании важности воспитательной среды в обеспечении лингвистической эволюции детей с нарушением речи; разработке системы показателей для оценки уровня лингвистического развития и выявления речевых нарушений у дошкольников; обоснование Педагогической модели валоризации естественной воспитательной среды, способствующей лингвистической эволюции дошкольников с нарушениями речи; определение значимых признаков для направления мониторинга лингвистического развития детей из естественной и специальной воспитательной среды.

Практическая значимость исследования работы заключается в: разработке Педагогической модели валоризации естественной воспитательной среды, способствующей лингвистической эволюции дошкольников с нарушениями речи; разработке и апробации Экспериментальной программы на основе Педагогической модели; разработке на основе результатов экспериментальных исследований рекомендаций для педагогических кадров из учреждений дошкольного воспитания относительно преимуществ образовательной среды, как для детей с речевыми нарушениями, так и для детей с лингвистическим развитием согласно возрасту; предоставлении содержания для дисциплин курсов непрерывного образования дидактических кадров дошкольного и начального образования Израиля и Республики Молдова.

Внедрение научных результатов. Научные результаты настоящего исследования были внедрены в дошкольных учреждениях, участвующих в эксперименте в 2012–2015 гг. В процессе воспитательно-образовательной деятельности, проведенной автором исследования; на курсах и семинарах для непрерывного обучения учителей стандартных и логопедических детских садов в рамках программы Human Leadership Center в 2014–2015 гг. в Израиле.

BOUTBOUL MICHAL

**IMPACTUL MEDIULUI EDUCAȚIONAL ASUPRA EVOLUȚIEI
LINGVISTICE A COPIILOR DIN INSTITUȚIILE DE
ÎNVĂȚĂMÂNT PREȘCOLAR OBIȘNUITE ȘI LOGOPEDICE**

SPECIALITATEA 531.01. TEORIA GENERAL A EDUCAȚIEI

Autoreferatul tezei de doctor în științe pedagogice

Aprobat spre tipar: 05.03.2019
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar: 2,4

Formatul hârtiei: A5
Tirajul: 50 ex.
Comanda nr.3

Tipografia "Pulsul Pieței", Chișinău, STR. Gh. Iablocikin 5